

Stefan Szymik

Radość pielgrzymowania : Psalm 122 w perspektywie historycznej i teologicznej

Łódzkie Studia Teologiczne 25/1, 171-181

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STEFAN SZYMIK MSF

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

RADOŚĆ PIELGRZYMOWANIA PSALM 122 W PERSPEKTYWIE HISTORYCZNEJ I TEOLOGICZNEJ

Słowa kluczowe: Księga Psalmów, Ps 120–134, Psalmy stopni, Psalmy pielgrzymów, pielgrzymka w Biblii, egzegeza historyczna i teologiczna

1. Radosna pieśń pielgrzyma. 2. Pielgrzymka źródłem radości (ww. 1–2). 3. Pielgrzymka źródłem radości (ww. 1–2). 4. Modlitwa pielgrzyma o pokój i dobro (ww. 6–9). 5. Podsumowanie

1. RADOSNA PIEŚŃ PIELGRZYMA

Psalm 122 należy do grupy piętnastu psalmów opatrzonych w Biblii Tysiąclecia tytułem *Pieśń stopni* (Ps 120–134). Nazwa nawiązuje do dołączonej do tych psalmów jednakowej intytulacji hebrajskiej (שִׁיר הַמַּעְלֹת). Wspomnianą grupę poprzedzają i następują po niej dwa inne zbiory, określane mianem Hallelu (Ps 113–118; Ps 135–136), dzięki czemu *Pieśni stopni* tworzą wyraźnie wyodrębnioną i zamkniętą redakcyjną całość literacko-teologiczną¹.

Przynależność Ps 122 do wspomnianego zbioru psalmów domaga się odpowiedzi na pytanie, czym ten zbiór był i jaką funkcję Ps 120–134 pełnił w kulcie i pobożności świątynnej? Można podać generalnie trzy odpowiedzi w zależności od tego, jak interpretuje się intytulację שִׁיר הַמַּעְלֹת (šîr hamma‘alôt)². Hebrajski

¹ Zob. H. Viviers, *The Coherence of the Ma‘alot Psalms (Pss 120–134)*, ZAW 106 (1994), 275–289; F.-L. Hossfeld, E. Zenger, *Psalmen 101–150*, HThKAT 27, Freiburg 2008, 391–407; O. Dyma, *Die Wallfahrt zum Zweiten Tempel. Untersuchungen zur Entwicklung der Wallfahrtsfeste in vorhasmonäischer Zeit*, FAT 2. Reihe 40, Tübingen 2009, 251–255; G. Lenzi, *I salmi di pellegrinaggio: shirei ha-ma‘alot (canti dei gradini)* (Roma 2000; nowszą literaturę, głównie anglojęzyczną cytuje T. Stanek, «*Psalmy Stopni*» – przesłanie w perspektywie synchronicznej, w: *Słowo Boże w życiu i misji Kościoła*, red. S. Szymik, Analecta Biblica Lublinensia 4, Lublin 2009, 65, przypis 1. Z polskich opracowań warto przywołać: S. Gądecki, *Proście o pokój dla Jeruzalem (Ps 122, 6)*, w: *Problematyka pokoju u papieży Jana XXIII i Jana Pawła II. W 25. rocznicę pontyfikatu Jana Pawła II i 40. rocznicę „Pacem in terris”*, red. J. Lewandowski, Żąbki 2004, 70–107.

² W przypadku Ps 121,1 tytuł hebrajski brzmi שִׁיר לַמַּעְלֹת (šîr lamma‘alôt), czego przekłady starożytne nie uwzględniły; ta drobna zmiana w tytule psalmu wskazuje, że redaktorowi zbioru chodziło o osobę: *Pieśń dla ...(kogoś)*.

rzeczownik מַעְלָה (ma^alāh) oznacza najpierw „stopień” (np. stopnie ołtarza, świątyni, domu) i takie tłumaczenie znalazło się w starożytnych przekładach Księgi Psalmów, greckim Septuaginty (ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν) i łacińskim Wulgaty (*canticum graduum*), a także wielu współczesnych – *Pieśń stopni* (np. Biblia Tysiąclecia). Jednak rzeczownik odsłowny מַעְלָה (ma^alāh), znaczeniem bliski czasownikowi עלה (= „wstępować, wchodzić, wznieść”), może również przyjąć sens „wstępowanie, wchodzenie” (por. Biblia poznańska: *Pieśń wstępowań*) lub w znaczeniu jeszcze szerszym „pielgrzymka, pielgrzymowanie”. Tym samym istnieją praktycznie trzy możliwe przekłady hebrajskiego wyrażenia שִׁיר הַמַּעְלָה מִבְּבֵל (šīr hamma^alōt): jako *Pieśń stopni*, *Pieśń wstępowań* lub *Pieśń pielgrzymów*, które to tytuły sygnalizują również kierunek literacko-teologicznej interpretacji zbioru³.

Pierwszy z możliwych przekładów (*Pieśń stopni*) i łączona z nim interpretacja podkreśla jerozolimski kult świątynny i sprawowaną w świątyni liturgię, a dowodem ma być kapłański koloryt psalmów i ich (hipotetyczny) związek z błogosławieństwem Aarona (Lb 6, 24–26). W takim przypadku psalmy odmawiane byłyby na stopniach świątyni prowadzących do wnętrza Przybytku⁴. Druga intytulacja (*Pieśń wstępowań*) łączy Psalmy 120–134 nie z pielgrzymowaniem, ale z ogólnie i rozmaicie pojmowanym „wstępowaniem” do Jerozolimy. Takim „wstępowaniem” byłby powrót z Egiptu czy z wygnania babilońskiego (por. Ezd 7, 7–9: הַמַּעְלָה מִבְּבֵל – hamma^alāh mi**b**bā**b**el) do Ziemi Świętej, lub także wędrówki pobożnych na Syjon, w tym zwłaszcza kapłanów (bądź: duchowe uczestnictwo w liturgii jerozolimskiej tych Izraelitów, którzy byli daleko od Syjonu)⁵. Ostatnia propozycja zbliża nas do dość powszechnej współcześnie i przyjętej również w tym opracowaniu trzeciej możliwości, według której omawianą grupę psalmów należy łączyć z regularną wędrówką Izraelitów do Jerozolimy, a więc z pielgrzymowaniem do Miasta Świętego (*Pieśń pielgrzymów*). W tym ujęciu Psalmy 120–134 byłyby modlitewnikiem i śpiewnikiem (swoistym *Vademecum*) wszystkich pielgrzymujących na doroczne święta do Jerozolimskiej świątyni⁶.

³ Jest to oczywiście uproszczona klasyfikacja opinii, jakie pojawiły się w historii badań nad intytulacją Ps 120–132. Zob. O. Dyma, *Die Wallfahrt...*, dz.cyt., 255–258; por. obszerniejsze omówienie: F.-L. Hossfeld, E. Zenger, *Psalmen 101–150...*, dz.cyt., 392–400; odnotujmy także koncepcję dawniejszych autorów, według których tytuł „Pieśń stopni” nawiązuje do literackiej budowy wspomnianych psalmów, opartej na poetyckiej technice „stopni”, czyli nawiązania do słowa bezpośrednio poprzedzającego kolejny wiersz i powtórzenia go (figura retoryczna: *ploke* lub *epi**ploke*, por. *klimaks*).

⁴ W świątyni Heroda na stopniach prowadzących z *Dziedzińca Kobiet* na *Dziedziniec Izraelitów*.

⁵ W dawniejszych opracowaniach często zaliczano Ps 122 do tzw. Pieśni Syjonu (Ps 76; 84; 122); zob. S. Łach, *Próba nowej interpretacji hymnów o Syjonie*, *Studia Warmińskie* 12 (1975), 395–405; tenże, *Próba teologicznej interpretacji hymnów o Syjonie*, w: *Księga Psalmów. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz – ekskursy*, PSST 7, 2, Poznań 1990, 629–637.

⁶ Ostatnia propozycja ma wielkiego przedstawiciela w osobie K. Seybolda, *Die Wallfahrtspsalmen. Studien zur Entstehungsgeschichte von Psalm 120–134*, BThSt 3, Neukirchen-Vluyn 1978; por. tenże, *Die Redaktion der Wallfahrtspsalmen*, ZAW 91 (1979), 247–268; tenże, *Poetik der Psalmen*, Stuttgart 2003, 356–357. Według autora układ poszczególnych psalmów 120–134 odzwierciedla kolejne stacje pielgrzymki do Jerozolimy. Dość podobną pozycję zajmuje L.D. Crow, *The Songs of Ascents (Psalms 120–134). Their Place in Israelite History and Religion*, SBLDS 148, Atlanta 1996; zob. O. Dyma, *Die Wallfahrt...*, dz.cyt., 258–264; jednak por. F.-L. Hossfeld, E. Zenger, *Psalmen 101–150...*, dz.cyt., 396 (krytyczna ocena tych opinii).

Osobno odnotujemy próby opisanego wewnętrznego układu omawianej grupy psalmów, która tworzyłaby układ koncentryczny lub dzieliła się na trzy mniejsze jednostki (Ps 120–124.125–129.130–134). W przypadku drugiej propozycji Ps 122 znajduje się w centrum podgrupy Psalmów 120–124 i zawiera swoisty rys historyczno-teologiczny: miasto Jeruzalem to centrum i miejsce zgromadzeń Izraela⁷.

Przywołanie powyższych propozycji interpretacji jest niezbędne, gdyż perspektywa ogólna decyduje zawsze o kierunku analiz szczegółowych. A zatem przyjmujemy za wielu autorami, że w aspekcie formalno-literackim i historycznym Ps 122 należy uznać za radosną pieśń pielgrzyma, jeden z piętnastu psalmów, które swoje *Sitz im Leben* miały w dorocznym pielgrzymowaniu Izraelitów do miejsca świętego zapewne w okresie Drugiej Świątyni⁸.

Psalm 122 cytujemy niżej w przekładzie podanym w Biblii Tysiąclecia (wyd. piąte), głównie ze względu na powszechność i popularność tego przekładu, chociaż jest to jedynie jedno z możliwych tłumaczeń tekstu:

¹ *Pieśń stopni. Dawidowa.*

Uradowałem się, gdy mi powiedziano:

«Pójdziemy do domu Pańskiego!»

² Już stoją nasze nogi

w twych bramach, o Jeruzalem,

³ Jeruzalem, wzniesione jako miasto

o gęstej i zwartej zabudowie.

⁴ Tam wstępują pokolenia,

pokolenia Pańskie,

według prawa Izraela,

aby wielbić imię Pańskie.

⁵ Tam ustawiono

trony sędziowskie,

trony domu Dawida.

⁶ Proście o pokój dla Jeruzalem,

niech zażywają pokoju ci, którzy ciebie miłują!

⁷ Niech pokój będzie w twoich murach,

a bezpieczeństwo w twych pałacach!

⁸ Przez wzgląd na moich braci i przyjaciół

będę mówił: «Pokój w tobie!»

⁹ Przez wzgląd na dom Pana, Boga naszego,

będę się modlił o dobro dla ciebie.

⁷ Zob. T. Stanek, «*Psalmy Stopni*» – przesłanie..., dz.cyt., 68–82 (s. 68: „*Psalmy Stopni* mają strukturę koncentryczną, opartą na paralelizmie A B X B’A’, o siedmiu członach złożonych z dwu psalmów, i ósmym położonym centralnie, wieńczącym całe dzieło”); por. F.-L. Hossfeld, E. Zenger, *Psalmen 101–150...*, dz.cyt., 403: „Die fünfzehn Psalmen gliedern sich in drei Untergruppen von je fünf Psalmen: Ps 120–124.125–129.130–134 (vgl. unten die Einzelauslegung). Die erste und die dritte Fünfergruppe bilden jeweils einen Spannungsbogen von der Klage (Ps 120 bzw. Ps 130) zum Lobpreis bzw. zur Beraka (124 bzw. 134). Im Zentrum dieses Spannungsbogens steht ein geschichtstheologisch reflektierender Psalm (Ps 122; die Stadt Jerusalem als Mitte und Versammlungsort Israels; Ps 132: Zion und der Tempel als Ort der Gottespräsenz)”.

⁸ Por. H.P. Nasuti, *The Interpretive Significance of Sequence and Selection in the Book of Psalms*, in: *The Book of Psalms. Composition and Reception*, ed. P.W. Flint, P.D. Miller jr, Supplements to Vetus Testamentum 99, Leiden 2005, 311–339; zob. również: S. Gądecki, *Proście o pokój...*, dz.cyt., 72–74.

Wewnętrzny podział Ps 122 na trzy części proponowany jest przez wielu egzegetów i na ogół przyjmowany w analizach. Pierwsze dwa wiersze przywołują w pamięci pielgrzymkę nieznanego Izraelity z grupą towarzyszy do świątyni w Jerozolimie (ww. 1–2). Następnie autor psalmu pełen podziwu opowiada o Mieście Świętym i wychwala je, wskazując na religijne motywy swojego pielgrzymowania (ww. 3–5). Modlitewna prośba o pokój, dobro i bezpieczeństwo dla Jeruzalem dopełnia całości (ww. 6–9). Przyjęty podział uzasadniony jest nie tylko zmieniającą się treścią członów, pielgrzymka – Jeruzalem – modlitwa, ale również zmieniającym się podmiotem lirycznym, formą gramatyczną wersetów i licznymi figurami literackimi (powtórzenia, aliteracja)⁹.

2. PIELGRZYMKA ŹRÓDŁEM RADOŚCI (ww. 1–2)

Początkowe wiersze Ps 122 są tak charakterystyczne, że ich recytacja przywołuje natychmiast w pamięci cały psalm. W przypadku polskiego czytelnika jest to zwykle brzmienie znane z Biblii Tysiąclecia: „Uradowałem się, gdy mi powiedziano: «Pójdziemy do domu Pańskiego!» Już stoją nasze nogi...”¹⁰. Tymczasem porównanie tekstu z innymi dostępnymi przekładami zmusza do refleksji. Ksiądz Jakub Wujek tłumaczył wiersze wprowadzające Ps 122 w taki oto sposób¹⁰:

¹ Weseliłem się z tego, co mi powiedziano:

Pójdziemy do domu Pańskiego.

² Stawały nogi nasze w sieniach twoich, Jeruzalem.

W naukowym przekładzie polskim, zawartym w komentarzu do Księgi Psalmów, ks. Jan Łach proponuje następujące tłumaczenie:

¹ Ucieszyłem się, bo mi powiedzieli:

«Pójdziemy do domu Jahwe!».

² Stanęły nasze nogi

w bramach twoich, Jeruzalem.

Przywołane teksty pozornie niczym się nie różnią, a jednak przekład Biblii Tysiąclecia zawiera istotną zmianę, rzutującą na rozumienie psalmu. Mianowicie, czytamy w niej: „Już stoją nasze nogi w twych bramach, o Jeruzalem” (w. 2). Problem znany jest w literaturze i obszernie dyskutowany. W rzeczywistości bowiem w ww. 1–2, ale także w ww. 5–6 znajdują się formy czasu przeszłego czasowników, a psalm należałoby tłumaczyć i interpretować z perspektywy *przeszłości* jako wspomnienie przez psalmistę pielgrzymek odbywanych do Jerozolimy. Byłaby to jego modlitwa

⁹ F.-L. Hossfeld, E. Zenger, *Psalmen 101–150...*, dz.cyt., 453–454, 456; O. Dyma, *Die Wallfahrt...*, dz.cyt., 273; por. S. Łach, *Księga Psalmów. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz – ekskursy*, dz.cyt., 519; S. Gądecki, *Proście o pokój...* dz.cyt., 74. Poetycką szatę Ps 122 omawiają: L.A. Schökel, A. Strus, *Salmo 122: Canto al nombre de Jerusalém*, *Biblica* 61 (1980), 234–250. Natomiast pięcioczęściową strukturę Ps 122 proponuje B. Weber, *Werkbuch Psalmen, II: Die Psalmen 73 bis 150*, Stuttgart 2003, 281–283.

¹⁰ Transkrypcja typu „B” (wydanie z 1599 r.) – zob. http://www.pbi.edu.pl/book_reader.php?p=25487 [dostęp: 10.03.2015].

oparta na wspomnieniu, byłaby modlitwą pamięci i tęsknoty, którą można wyrazić w przekładzie dosłownym:

¹ Cieszyłem się, gdy mi mówiono:

«Pójdziemy do domu Jahwe!».

² Stawały nasze nogi

w bramach twoich, Jeruzalem.

Jednakże wielu autorów opowiada się za przekładem czasowników w znaczeniu terażniejszym („Już stoją nasze nogi”; por. dalej podobnie ww. 4–5), pomagając sobie dopełniającym, chociaż nieobecny w tekście hebrajskim okolicznikiem czasu („teraz”, „już”). Kto zatem ma rację? Tekst psalmu nie jest jednoznaczny w swej wymowie i pozwala na takie aktualizujące podejście, dodatkowo wzmocnione wymową ww. 6–9 (czas terażniejszy i przyszły). Nadto interpretacja w duchu *aktualnego* uczestnictwa psalmisty w pielgrzymce ma większą siłę oddziaływania, gdyż w tym przypadku lektor domyślny utożsamia się bardziej z podmiotem lirycznym utworu (czego wielokrotnie doświadczał piszący te słowa)¹¹.

Jednak przyjęta interpretacja nie zmienia ogólnej wymowy omawianych dwóch pierwszych wierszy, szczególnie ich religijnego i duchowego przesłania. Pielgrzymowanie jest aktem religijnym, ale jest przede wszystkim źródłem wielkiej radości wierzącego, który zmierza do swego umiłowanego sanktuarium. Ta radość dochodzi do głosu nie tylko w początkowych wierszach, ale promieniuje również później w pochwalę miasta (ww. 3–5) i prośbie psalmisty o modlitwę za Jeruzalem (ww. 6–9).

Czasownik שמח (w. 2: שִׂמְחָתִי – šāmaḥtî), opisujący stan niezwyklej radości autora, występuje w Księdze Psalmów siedemnaście razy, ale w całym Starym Testamencie o wiele częściej (267 razy)¹². Czasownik przyjmuje znaczenie religijne lub świeckie, chociaż w świecie biblijnym rozróżnienie takie jest mylące. Radość ludzka bowiem rodzi się wprawdzie z doświadczenia codzienności, ale motywowana wdzięcznością kieruje się następnie do swego źródła, jakim jest sam Bóg i staje się radością religijno-duchową (Ps 33, 21; 48, 12; 90, 14; 97, 8; 104, 34; 149, 2). Biblijna radość nie jest teoretyczna, nie jest stanem wewnętrznym, ale przeżywana intensywnie w zgromadzeniu wyraża się okrzykami szczęścia, zadowolenia, entuzjazmu. Jej wyrazem jest także podskakiwanie, klaskanie w dłonie,

¹¹ Nie dziwi zatem, że za tą interpretacją opowiadają się głównie ci autorzy, którzy w Ps 120–134 widzą *Vademecum* aktualnie pielgrzymujących do Jerozolimy pątników. Zob. A.L.H.M. van Wieringen, *Psalm 122: Syntax and the Position of the I-figure and the Text-immanent Reader*, in: *The Composition of the Book of Psalms*. 57, Colloquium Biblicum Lovaniense, ed. E. Zenger, BETL 238, Leuven 2010, 745–754; na s. 748 autor pisze: „I am inclined to think that this [...] main interpretation rather arises out of the *Gattungsforschung*. Within the *Psalms of Ascents*, Psalm 122 is traditionally considered as the real pilgrim’s song.” Por. także: O. Dyma, *Die Wallfahrt...*, dz.cyt., 273–274.

¹² W Księdze Psalmów w formie czasownikowej *qal* jedenaście razy (Ps 33,21; 48, 12; 90, 14; 97, 1.8.12; 104, 31.34; 122, 1; 149, 2), *piel* trzy razy (Ps 19, 9; 46, 5; 104, 15), a jako rzeczownik dwa razy (Ps 97, 11; 100, 2) i przymiotnik jeden raz (Ps 113, 9). Zob. obszerne omówienie terminu A.J. Ołów, *Motywy radości w Hymnach Psalterza*, Łomża 2005, 12–20; tamże (s. 20–48) można znaleźć opracowanie innych terminów radości, w tym bliskoznacznego dla שמח słowa ניל (lub גיל) (Ps 48, 12; 96, 11; 97, 1.8; 149, 2).

taniec i śpiew. Ilustrują to słowa psalmu dziękczynienia: „Wykrzykujcie na cześć Pana, wszystkie ziemie; służcie Panu z weselem! Wśród okrzyków radości stawajcie przed Nim!” (Ps 100, 1–2; por. Ps 150!)¹³.

Nasz autor bardzo skrótowo przedstawił przebieg samej pielgrzymki, zaznaczając jedynie jej początek i koniec. Wspomniał tylko o doznanej radości na wieść o ogłoszeniu podróży, co przypomina słowa proroka Jeremiasza: „Nadejdzie bowiem dzień, kiedy strażnicy znów zawołają na wzgórzach Efraima: «Wstańcie, wstąpmy na Syjon, do Pana, Boga naszego!»” (Jr 31, 6). Podobnie nie ma w psalmie śladu trudów i niebezpieczeństw¹⁴, ale także brak wzmianki o radościach i dobrodziejstwach takiej wędrówki, dla pielgrzymów będącej przecież czasem zbawiennym. Zatem oddajmy ponownie głos prorokowi: „Pieśni mieć będziecie, jak przy obchodzie nocnej uroczystości, i radość serca jak u tego, co idzie przy dźwiękach fletu, zdążając na górę Pańską, ku Skale Izraela” (Iz 30, 29; por. Ps 42, 3–5). Tych kilka słów pozwala snuć przypuszczenia na temat podniosłej, świątecznej atmosfery panującej wśród wędrujących pielgrzymów, atmosfery potęgowanej dodatkowo religijno-duchowym znaczeniem wędrówki do domu Pańskiego:

¹ Kto będzie przebywał w Twym przybytku, Panie,
kto zamieszka na Twojej świętej górze?

² Ten, który postępuje bez skazy, działa sprawiedliwie,
a mówi prawdę w swoim sercu

³ i nie rzuca oszczerstw swym językiem;
ten, który nie czyni bliźniemu nic złego
i nie ubliża swemu sąsiadowi.

(Ps 15, –3)

Pewne wyobrażenie o pielgrzymowaniu zawdzięczamy również Łukaszo-
wi, który opisał drogę dwunastoletniego Jezusa i jego Rodziców do Jerozolimy
(Łk 2, 41–51). Z treści psalmu nie wynika jednak, z jakim konkretnie świętem
pielgrzymkowym lub inną świąteczną okazję mamy w Ps 122 do czynienia (por.
jednak w. 4)¹⁵.

¹³ Pytanie o radość w psalmach pojawia się w polskiej literaturze biblijnej wielokrotnie. Zob. J. Myszyński, *Radość w Psalmach*, Ruch Biblijny i Liturgiczny 37 (1984) 84–93; A. Maliszewska, *Określenia uczucia radości w polskich przekładach Psalterza*, Łódzkie Studia Teologiczne 3 (1994), 99–105; A.J. Ołów, *Motywacje radości w Psalterzu*, w: *U źródeł mądrości*, red. S. Haręzga, Rzeszów 1997, 265–292; B.W. Matysiak, *Teologiczne aspekty «radości» w Psalmach*, Elckie Studia Teologiczne 7 (2005), 325–338; H. Witczyk, *Radość w Psalmach*, Ethos 24 (2011)1–2, 41–56; zob. także S. Grzybek, *Elementy konstytutywne biblijnej radości*, Ruch Biblijny i Liturgiczny 32 (1979), 250–260.

¹⁴ Por. W. Borowski, *Psalmy. Komentarz biblijno-ascetyczny*, Kraków 1983, 397: „Pielgrzymi z dalekich miejscowości łączyli się razem, aby im łatwiej było bronić się przed wrogami”. Interesujące omówienie organizacji i przebiegu pielgrzymek okresu pierwszej i drugiej świątyni podaje: T. Brzegowy, *Doroczne święta pielgrzymkowe Izraela*, Ruch Biblijny i Liturgiczny 36 (1983), 89–115, zwł. 109–112.

¹⁵ Osobny problem naukowy stanowi obecność w Biblii terminologii „pielgrzymowania”. Trudno wskazać konkretne terminy, jednak częste użycie niektórych słów w kontekście pielgrzymkowym pozwala na wyróżnienie przynajmniej kilku takich określeń: קָדֵשׁ („święto pielgrzymkowe”), uchodzący czasem za *terminus technicus* czasownik עָלָה („wstępować, pielgrzymować”) i רָאָה (w *nifal*) („ukazać się, pojawić przed Panem”). Zob. dyskusję: O. Dyma, *Die Wallfahrt...*, dz.cyt., 300–319. Na s. 319 autor konklu-

3. POCHWAŁA MIASTA ŚWIĘTEGO (ww. 3–5)

Ostatecznym celem pielgrzymów jest „dom Pański” (zob. Iz 2, 3) i właśnie o tym celu podróży opowiada obecnie psalmista, którego stopy stanęły w bramach Jerozolimy. Druga strofa (ww. 3–5) podaje ostateczny motyw podjętego trudu i wędrówki psalmisty: jest nim święte miasto Jerozalem i świątynia Pana.

Psalmista podziwia najpierw miasto i jego piękno, o którym mówi: „Jerozalem, wzniesione jako miasto o gęstej i zwartej zabudowie” (w. 3). Nieznana jest dokładna data powstania utworu, więc nie można również ustalić dokładnie, czy psalmista opiewa jeszcze Jerozolimę przedwygnaniową, budowaną przez Salomona i jego następców, czy raczej – co bardziej prawdopodobnie – jego oczy cieszyła Jerozolima odbudowana przez Ezdrasza, Nehemiasza i babilońskich repatriantów. Pomocne okazują się słowa Pisma Świętego, opisujące miasto: „Obchodźcie Syjon dokoła, policzcie jego baszty. Przypatrzcie się jego murom, oglądajcie jego warownie, by opowiedzieć przyszłym pokoleniom” (Ps 48, 13–14). Równie pomocna może być opinia współczesnego pielgrzyma i znawcy, który następująco komentował zamysł autora psalmu¹⁶:

Wypowiada swoje zdumienie na widok miasta na górze i jego zabudowań, tworzących jedną, zamkniętą, zwartą, czyli ludną przestrzeń [...]. Nie chodzi mu wcale o pochwałę ciasnoty panującej w mieście, ale o dobrze uporządkowaną i ludną społeczność. Żaden z autorów tłumaczenia tego psalmu nie oddał tej rzeczywistości w tak zrozumiały sposób, jak parafraza autorstwa Jana Kochanowskiego: „Jerozalem, wzór miast zacnych, ozdoba świata, zgodą mieszczan swych spojona na wieczne lata”.

Architektoniczne piękno i urok Jerozalem dostępne są przede wszystkim człowiekowi wierzącemu, pobożnemu i zakochanemu w Jerozolimskim sanktuarium, człowiekowi, który we wszystkim wierny jest Bogu. W rzeczywistości bowiem człowiek sprawiedliwy widzi inne jeszcze, ukryte przed bezbożnymi piękno tego wyjątkowego miejsca, piękno duchowe, a mianowicie obecność Boga:

² Jak miłe są przybytki Twoje,
Panie Zastępów!

³ Dusza moja usycha z pragnienia i tęsknoty
do przedsionków Pańskich.
Moje serce i ciało radośnie wołają
do Boga żywego.

⁴ Nawet wróbel dom sobie znajduje
i jaskółka gniazdo,
gdzie złoży swe pisklęta –
przy Twoich ołtarzach, Panie Zastępów,
mój Królu i mój Boże!

⁵ Szczęśliwi, którzy mieszkają w domu Twoim, Panie,
nieustannie Cię wychwalają.

Ps 84, 2–5

duje: „Der Befund bei allen drei Wendungen, die in der Literatur als spezifische Wallfahrtsterminologie angegeben werden, weist in dieselbe Richtung: Eine spezifische Wallfahrtsterminologie ist zunächst nicht auszumachen. Sie entwickelt sich aber aus der Verwendung der Termini im Wallfahrtskontext vor allem in der Spätphase der Textentstehung”; por. T. Brzegowy, *Doroczne święta...*, art.cyt., 99.

¹⁶ S. Gądecki, *Proście o pokój...*, dz.cyt., 79.

Nadzwyczajność Jeruzalem polega również na tym, że jest ono stolicą dwunastu pokoleń Izraela i miejscem jego religijnych zgromadzeń, wielkość zaś tego miejsca rodzi radość i postanowienie, aby pielgrzymować do Jerozolimy, o czym także mówi psalmista: „Tam wstępują pokolenia, pokolenia Pańskie, według prawa Izraela, aby wielbić imię Pańskie” (w. 4)¹⁷.

Jeruzalem było jedynym godnym miejscem sprawowania kultu (Pwt 12, 13–14) i świętowania wielu corocznych uroczystości, w tym głównych świąt pielgrzymkowych, jak stanowił o tym pradawny obyczaj (w. 3: עֲרֹוּת לְיִשְׂרָאֵל – *‘ēdūt l’yiśrā’ēl*) i nakazał Mojżesz: „Trzy razy do roku ukaże się każdy mężczyzna przed Panem, Bogiem twoim, w miejscu, które sobie obierze: na Święto Przaśników, na Święto Tygodni i na Święto Namiotów” (Pwt 16, 16; por. Wj 23, 17; 34, 23). Celem tej obecności było oddanie czci imieniu Bożemu (por. Łk 2, 41; Dz 24, 11)¹⁸.

Istnieje jeszcze jedna racja, dla czego Jerozolima zajmowała w codziennym życiu Izraelitów miejsce specjalne. Było nią wspomnienie dawnej świetności politycznej. Król Dawid uczynił Jerozolimę nie tylko centrum religijnym, ale także stolicą królestwa i potężnym ośrodkiem administracyjnym, w którym sprawowano również władzę sędziowską. Przypomina o tym ostatni wiersz drugiej części psalmu: „Tam ustawiono trony sędziowskie, trony domu Dawida” (w. 5; zob. 1 Krl 7, 7; Iz 11, 3).

4. MODLITWA PIELGRZYMA O POKÓJ I DOBRO (ww. 6–9)

Pielgrzymowanie do miejsca świętego jest nie do pomyślenia bez towarzyszących wędrowce modlitw i pieśni. Również autor psalmu modli się i na koniec prosi o modlitwę:

- ⁶ Proście o pokój dla Jeruzalem,
niech zażywają pokoju ci, którzy ciebie miłują!
⁷ Niech pokój będzie w twoich murach,
a bezpieczeństwo w twych pałacach!
⁸ Przez wzgląd na moich braci i przyjaciół
będę mówił: «Pokój w tobie!»
⁹ Przez wzgląd na dom Pana, Boga naszego,
będę się modlił o dobro dla ciebie.

Krytyczna analiza historyczna omawia literacką postać cytowanych wierszy i ewentualnie pyta o religijno-historyczne okoliczności, w których modlitwa była odmawiana. Trzeci fragment psalmu (ww. 6–9) jest rzeczywiście niezwykle pod

¹⁷ Ponownie w przekładzie Biblii Tysiąclecia (wyd. piąte). Należy przypomnieć, że forma gramatyczna czasownika wskazuje raczej na czas przeszły („wstępowały, wstąpiły”) lub tryb modalny („zwykły wstępować”). Zob. A.L.H.M. van Wieringen, *Psalm 122...*, 749–751. Nadto przekład polski nie oddaje wiernie składni hebrajskiej, w którym zdanie główne (w. 3) dopełnione jest kolejnymi zdaniami podrzędnymi (w. 4: „do którego wstępowały ..”, oraz w. 5: „ponieważ tam ustawiono ...”).

¹⁸ Zob. S. Łach, *Księga Psalmów...*, dz.cyt., 520; T. Brzegowy, *Doroczne święta...*, art.cyt., 104–109; F.-L. Hossfeld, E. Zenger, *Psalmen 101–150...*, dz.cyt., 460–461. Na temat świąt pielgrzymkowych: O. Dyma, *Die Wallfahrt...*, dz.cyt., 37–87; A. Paciorek, *Najstarsze święta w Izraelu*, w: *Życie religijne w Biblii*, red. G. Witaszek, Lublin 1999, 307–330.

względem literackim. Wielokrotne powtórzenia słów oraz wyrażeń i piękne aliteracje, niezauważalne w polskim tłumaczeniu tekstu (*aliteracja*: powtarzanie tych samych głosek w celu uzyskania efektów dźwiękowych), mogą zachwycać i domagają się lektury psalmu w języku oryginalnym. Przedsmak aliteracji można było spotkać już w pierwszej strofie psalmu, gdy mowa o bramach miasta (w. 2: בְּשַׁעַר יְרוּשָׁלַם – biš 'ārayiḳ yē'rūšālāim)¹⁹. Fenomen ten pojawia się ponownie w prośbie o pokój dla Jeruzolimy (w. 6: שְׁאַלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם). Podobnie termin opisujący życzenie bezpieczeństwa dla pałaców miasta (שְׁלוֹה) wpisuje się w fenomen aliteracji (w. 7). Zresztą oba terminy wyrażają synonimicznie tę samą sytuację zbawienia: pokój, bezpieczeństwo, pomyślność, szczęście, obfitość, dostatek i spokój. Odnotujmy za innymi, że według popularnej etymologii ludowej nazwa miasta „Jeruzalem” oznacza „miasto pokoju” (יְרוּשָׁלַם) (por. Ps 76, 3)²⁰.

Jednakże egzegeza teologiczna stawia sobie inne pytania i są one o wiele ciekawsze. Modlitwa pielgrzyma rodzi się bowiem z potrzeby i głębi serca, z przeżywanego przez niego prawdziwej radości, ale przede wszystkim rodzi się z pragnienia dobra dla wszystkich. Człowiek szczęśliwy pragnie szczęścia innych. Stąd swoje życzenia pokoju psalmista kieruje najpierw w stronę Miasta Świętego, ale pamięta również o wszystkich miłujących Jeruzolimę. Modlitwę ofiaruje i o modlitwę prosi. Jak intymnie brzmią jego słowa kierowane wprost do Miasta Świętego, jak do bliskiej i kochanej osoby: „Pokój w tobie” i „Będę się modlił o dobro dla ciebie”. Racją jego modlitwy jest miłość i pragnienie wszelkiego dobra dla przyjaciół i dla domu Pańskiego. Końcowa modlitwa autora jest koniecznym ukoronowaniem jego pielgrzymiej drogi i towarzyszącej mu radości, ale jest przede wszystkim składnikiem jego codzienności i życia pobożnego.

5. PODSUMOWANIE

Celem przedstawionego wyżej opracowania nie były drobiazgowo analizy filologiczne i językowe tekstu biblijnego, gdyż takich jest wiele. Niemniej, nie rezygnując z obserwacji filologicznych, literackich i historycznych, które muszą być punktem wyjścia i oparciem także dla lektury duchowej tekstu biblijnego, naszym celem było opisanie elementów wiary w Boga, jak kreśli je i przedstawia autor Ps 122. Kierując się wiodącą opinią egzegetów, uznaliśmy ten Psalm za jedną z piętnastu *Pieśni pielgrzymów*, które towarzyszyły Izraelitom w ich wędrówce do świątyni w Jeruzolimie. Jego treścią jest osobiste wyznanie wiary i modlitwa nieznanego Izraelity,

¹⁹ Aliteracja ta pogłębiona jest nadto symbolicznym znaczeniem bramy w Biblii (symbol spokoju i bezpieczeństwa) i etymologią nazwy miasta (miasto pokoju); zob. S. Szymik, *Motyw bramy w perspektywie biblijno-teologicznej*, w: *Fides ex visu. U drzwi Twoich*, red. R. Knapiński, A. Kramiszewska, Lublin 2013, 11–24.

²⁰ S. Gądecki, *Proście o pokój...*, dz.cyt., 84. Idąc za opracowaniami słownikowymi, na s. 95 autor następująco zdefiniował biblijny *shalom*: „Jest to nie tylko brak wojny i przyjaźń, ale i zbawienny, pomyślny, spokojny, dobry i całościowy stan wszystkich rzeczy, którym cieszą się Lud Boży”; por. także: H. Groß, H. Reinelt, *Das Buch der Psalmen. II: (Ps 73–150)*, GS 9, 2, Düsseldorf 1980, 441–442, gdzie można znaleźć aktualizację treści Ps 122 w duchu chrześcijańskiej apokalipsy (Ap 21,1–4).

opowiadającego o ogromnej radości wywołanej pielgrzymką do Miasta Świętego. Z jednej strony fascynacja Jeruzolimą jako miastem wybranym przez Boga i świętym, wzbudza w nim głębokie uczucia religijne, z drugiej strony rodzi potrzebę modlitwy za miasto – o jego pokój, dobro i bezpieczeństwo. To osobiste doświadczenie wiary psalmisty ma obecnie wartość ponadczasową. W ten lub w inny sposób bowiem to doświadczenie urzeczywistnia się w życiu kolejnych pokoleń wierzących. Dawniej i również dzisiaj pielgrzymi wiary wędrują do miejsc przez Boga wybranych i dlatego świętych. Również dzisiaj liczni wierzący nie ukrywają swych głębokich religijnych przeżyć i mówią o ogromnej potrzebie modlitwy – za siebie i swych bliskich. Pielgrzymowanie do miejsc świętych, indywidualne lub grupowe, jest również dzisiaj wyrazem ludzkiej pobożności. Ostatecznie bowiem pielgrzymowanie to wyznanie wiary człowieka w Boga, to codzienne przeżywanie tej wiary w nadziei i miłości, i także, już tu i teraz, współdziałal w dobrach, których ciągle oczekujemy (Tt 2, 11–13).

BIBLIOGRAFIA

- Borowski W., *Psalmy. Komentarz biblijno-ascetyczny*, Kraków: Wydaw. OO. [Ojców] Karmelitów Bosych 1983.
- Brzegowy T., *Doroczne święta pielgrzymkowe Izraela*, Ruch Biblijny i Liturgiczny 36 (1983), 89–115.
- Crow L.D., *The Songs of Ascents (Psalms 120–134). Their Place in Israelite History and Religion*, SBL.DS 148, Atlanta: Scholars Press 1996.
- Dyma O., *Die Wallfahrt zum Zweiten Tempel. Untersuchungen zur Entwicklung der Wallfahrtsfeste in vorhasmonäischer Zeit*, FAT 2, Reihe 40, Tübingen: Mohr Siebeck 2009, 251–255.
- Gądecki S., *Proście o pokój dla Jeruzalem (Ps 122, 6)*, w: *Problematyka pokoju u papieży Jana XXIII i Jana Pawła II. W 25. rocznicę pontyfikatu Jana Pawła II i 40. rocznicę „Pacem in terris”*, red. J. Lewandowski, Ząbki: Apostolicum Wydawnictwo 2004, 70–107.
- Grzybek S., *Elementy konstytutywne biblijnej radości*, Ruch Biblijny i Liturgiczny 32 (1979), 250–260.
- Hossfeld F.-L., Zenger E., *Psalmen 101–150*, HThK.AT 27. Freiburg: Universitätsverlag 2008, 391–407.
- Lenzi G., *I salmi di pellegrinaggio: shirei ha-ma'alot (canti dei gradini)*, Roma: Citta Nuova 2000.
- Łach S., *Próba nowej interpretacji hymnów o Syjonie*, Studia Warmińskie 12 (1975), 395–405.
- Łach S., *Próba teologicznej interpretacji hymnów o Syjonie*, w: *Księga Psalmów. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz – ekskursy*, PSST 7, 2, Poznań: Pallottinum 1990, 629–637.
- Maliszewska A., *Określenia uczucia radości w polskich przekładach Psalterza*, Łódzkie Studia Teologiczne 3 (1994), 99–105.
- Matysiak B.W., *Teologiczne aspekty «radości» w Psalmach*, Elckie Studia Teologiczne 7 (2005), 325–338.
- Myszyniewski J., *Radość w Psalmach*, Ruch Biblijny i Liturgiczny 37 (1984), 84–93.
- Nasuti H.P., *The Interpretive Significance of Sequence and Selection in the Book of Psalms*, in: *The Book of Psalms. Composition and Reception*, ed. P.W. Flint, P.D. Miller jr, Supplements to Vetus Testamentum 99, Leiden: Brill 2005.
- Olów A.J., *Motywacje radości w Psalterzu*, w: *U źródeł mądrości*, red. S. Haręzga, Rzeszów: Poligrafia Wyższego Seminarium Duchownego 1997, 265–292.
- Olów A.J., *Motywy radości w Hymnach Psalterza*, Łomża 2005.
- Paciorek A., *Najstarsze święta w Izraelu*, w: *Życie religijne w Biblii*, red. G. Witaszek, Lublin: RW KUL 1999, 307–330.
- Schökel L. A., Strus A., *Salmo 122: Canto al nombre de Jerusalem*, Biblica 61 (1980), 234–250.
- Seybold K., *Die Wallfahrtspsalmen. Studien zur Entstehungsgeschichte von Psalm 120–134*, BThSt 3, Neukirchen-Vluyn 1978.
- Seybold K., *Die Redaktion der Wallfahrtspsalmen*, ZAW 91 (1979), 247–268.

- Seybold K., *Poetik der Psalmen*, Stuttgart 2003, 356–357.
- Stanek T., «*Psalm Stopni*» – przesłanie w perspektywie synchronicznej, w: *Słowo Boże w życiu i misji Kościoła*, red. S. Szymik, Analecta Biblica Lublinensia, t. 4, Lublin 2009.
- Szymik S., *Motyw bramy w perspektywie biblijno-teologicznej*, w: *Fides ex visu. U drzwi Twoich*, red. R. Knapiński, A. Kramiszewska, Lublin: Werset 2013, 11–24.
- Weber B., *Werkbuch Psalmen*, II: *Die Psalmen 73 bis 150*, Stuttgart: Kohlhammer 2003, 281–283.
- Wieringen A.L.H.M. van, *Psalm 122: Syntax and the Position of the I-figure and the Text-immanent Reader*, w: *The Composition of the Book of Psalms*. 57. Colloquium Biblicum Lovaniense, ed. E. Zenger, BETL 238, Leuven: Peeters 2010, 745–754.
- Witczyk H., *Radość w Psalmach*, *Ethos* 24 (2011) 1–2, 41–56.
- Viviers H., *The Coherence of the Ma'alot Psalms (Pss 120–134)*, *ZAW* 106 (1994), 275–289.

THE JOY OF PEREGRINATION.

PSALM 122 IN THE HISTORICAL AND THEOLOGICAL PERSPECTIVE

Summary

The content of the article is a literary, historical and theological analysis of Psalm 122. After discussing the literary properties of the text and its place within the *Psalms of Ascents* (Pss 120–134), and its structure (vv. 1–2. 3–5. 6–9), the author gives three main interpretations of Psalm 122 that exist in accordance with the interpretations of the introductory formula (*Songs of Degrees, Songs of Ascents, and Songs of Pilgrims*).

Psalm 122 is traditionally considered as authentic pilgrim's song and it is also the view of the author. Subsequently the text applies literary and exegetical analysis to its three parts, which reveals both the historical and theological meaning of Psalm 122: joy of the pilgrimage (vv. 1–2), the description of Jerusalem (vv. 3–5), a prayer for peace and prosperity (vv. 6–9). The objective of the article was to use a correct method of biblical analysis, applying complementarily historical and theological exegesis in order to show the spiritual significance of Psalm 122 for Christian existence.

Key words: Book of Psalms, Psalms 120–134, songs of ascents, songs of pilgrims, biblical pilgrimage, historical and theological exegesis